

Talsymmetri i Fidedikten

I Fv 2002:1 presenterade jag Fidedikten från omkring år 1400. Den handlar om Valdemar Atterdags erövring av Gotland 1361 m.m. Diktens första vers finns skriven på väggen i Fide kyrka på södra Gotland. Nyligen upptäcktes en version av dikten i Vadstena klosterbibliotek C 237, UUB, men vers 1 plus den tidigare okända vers 2. Dikten är leoninsk hexameter.

Texten lyder:

Vers 1: »Edes succense gens cesa dolens ruit ense ...».

Vers 2: »emulus ecce canis capitur Gudlandia Danis» [läs: Gutlandia].

Översättning av Gösta Hedegård:

Vers 1: »Husen är stuckna i brand, ett lidande folk nedhugget; härjande med svärd går fram, ...».

Vers 2: »se, en hunds like, Gotland erövrar av danskar».

Talbokstäverna (i=1 etc.) bildar kronogram då de summeras: vers 1 ger 1361, vers 2 ord 1-3 ger 1361, ord 4-6 ger 1163. 1361 är året för Valdemarståget. 1163 är året för Artlenburgprivilegiet.

Dikten innehåller dessutom talmagi eller talsymmetri. (Sistnämnda term är att föredra; det verkar röra sig om ett lekfullt excellerande i skapandet av symmetrier och analogier.) Vilhelm Marstrand påpekade i Fv 1941 beträffande vers 1 att antalet bokstäver i flera ordföljder ger flera exempel på talet 11 med multiplerna 22 och 33. I Fv 2002:1 kunde jag tillägga två fall av talet 11 i Fidemålningen, som Marstrand ej observerat (samt påpeka att avsiktligheten i talräkningen bekräftas av att ett »n», men inte två andra, har förkortats och skall utelämnas.)

Vidare gäller att vers 1 och 2 har samma antal bokstäver och punkter: 36 st.

Alltså har tydligen talen 11 och 36 varit väsentliga för diktens upphovsman. Varför?

Förklaringen till sistnämnda fråga infinner sig dock uppenbarligen då man betraktar årtalen 1361 och 1163 skrivna på arabiskt sätt.

(Detta viktiga påpekande har jag fått av arkivassistent Berit Klintbom, Gotlands Kommunarkiv, till vilken jag härmed framför mitt tack.) Talet 36 utgör andra och tredje siffran i 1361, och finns i 1163 läst bakifrån. Båda årtalen innehåller två 1:or. Dessutom erhålls talet 11 då man adderar 1+3+6+1 eller 1+1+6+3.

Jag ville 2002 inte gå längre än att konstatera »att upphovsmannen, senast då dikten var färdig, var medveten om 11-talen.» Nu måste jag dock mot bakgrund av ovanstående anse det uppenbart att talen 11 och 36 varit intressanta för diktaren redan då han hade utsett de båda årtal som dikten skulle behandla.

Resonemanget styrker för övrigt ytterligare att diktens original avser året 1163. Dikten som helhet framstår dessutom i ännu högre grad som ett intellektuellt mästerverk.

Arabiska siffror förekommer inte i Fidedikten. Kan vi räkna med att de var kända på Gotland omkring 1400? Svaret är säkert ja, eftersom vi vet att arabiska siffror användes i Tyskland på 1100-talet och i Danmark på 1200-talet (Kroman 1974).

Betydelsen av talsymbolik och talsymmetri i medeltida europeisk diktning har behandlats i en hel del tysk facklitteratur under 1900-talet. Talsymbolik hos vissa medeltida författare i tradition efter kyrkofadern Augustinus beskrevs av Ursula Grossmann 1954. Att medeltida tysk poesi kan ha sina verser och strofer ordnade efter olika bestämda tal har hävdats av flera forskare. Översikter finns hos Schumann 1968 och Langosch 1970. Det förekommer också att man räknar stavelser (Lucas Kunz 1955, enl. Langosch 1970 s. 109), alltså inte bara verser och strofer. Det vore värdefullt att få veta om det finns någon litteratur om symmetrier som bygger på att man räknar bokstäver som i Fidedikten!

Det skall understrykas att flera forskare (t.ex. Schumann) har betonat att det inte handlar om symbolik utan om symmetri och proportion i dikningen.

Till sist två tillägg beträffande Fidediktens benämning av Valdemar Atterdag som »hun-

dens like». För det första: benämningen kan möjligen också ha samband med tidpunkten för Valdemarslaget utanför Visby. Det stod i slutet av juli under »rötmånaden», som i Skandinavien och Tyskland kallas »hundredagarna» (»Hundstage», »Dies caniculares»). För påpekande härom tackar jag Dr. Heinz Erich Stiene i Frechen, Tyskland. För det andra: ett rim som liknar Fidediktens, »canis-Jordanis», finns i en medeltida dansk vers om att en hund förblir en hund också om man döper den i Jordanfloden (Oksbjerg 2002 s. 146f).

Referenser

- Grossmann, U. 1954. Studien zur Zahlensymbolik der Frühmittelalters. *Zeitschrift für Katholische Theologie* bd 76 .Wien.
- Kroman, E. 1974. Taltegn. *Kulturhist. lexikon för nordisk medeltid* bd 18 sp. 119ff.
- Langosch, K. 1970. Komposition und Zahlensymbolik in der mittellateinischen Dichtung. I: A. Zimmerman (Hrsgb.), *Methoden in Wissenschaft und Kunst des Mittelalters. Miscellanea Mediaevalia* Bd 7.
- Oksbjerg, E. 2002. *Læsning i tekster fra Danmarks Middelalder*. Viborg.
- Schumann, H. 1968. Die Zahlenkomposition in der deutschen Dichtung des Mittelalters. *Literatur in Wissenschaft und Unterricht* 1.

Tryggve Siltberg

Landsarkivet

Visborgsgatan 1

SE-621 57 Visby

tryggve.siltberg@landsarkivet-visby.ra.se